No. ३६१ / घ

Title किरातार्जुनीयम्

Author म. भारविः

Extent २२ पत्र Age

Subject काव्य

22 पन्नाएं

किरातार्जुनीयम्

३७१

कलितवल्कलांगसारैः।आकुर्वद्भिर्भुवमभितः कषायचित्रां॥ईशानः सकुसुमप
ल्लवैर्नगेंद्रैरातेने बलिमिव रंगदेवताभ्यः ६२ उन्मज्जन्मकर इवामरापगाया
वेगेन प्रतिमुखमेत्य बाणनद्याः॥गांडीवी कनकशिलानिभं भुजाभ्यामाजघ्ने वि
षमविलोचनस्य वक्षः ६३ अभिलषत उपायं विक्रमं कीर्तिलिप्सोरसुगममरि
सैन्यैरंकमभ्यागतस्य॥जनक इव शिशुत्वे सुप्रियस्यैकसूनोरविनयमपि से
हे पोऽइवस्य स्मरारिः ६४ ॥इति श्रीकिरातार्जुनीये महाकाव्ये भारविकृतौ लक्ष्म्यं
के समदः सर्गः॥ततउदग्रइव द्विरदे मुनौ रणमुपेयुषि भीमभुजायुधे॥ध

किः

५१

नुरपास्यसबाणधि शंकरः प्रतिजघानघनैरिवमुष्टिभिः १ हरपृथासुतयोर्ध्व
निरुत्पतन्नमृदुसंवलितांगुलिपाणिजः ॥ स्फुरदनल्पशिलारवदारुणः प्रतिनि
नाददरीषुमहीभृतः २ शिवभुजाहतिभिन्नपृथुक्षतीः सुखमिवानुबभूवक
पिध्वजः ॥ कइवनामबृहन्मनसांभवेदनुकृतेरपिसत्त्ववतांक्षमः ३ व्रण
मुखच्युतशोणितशीकरस्थगितशैलतटाभमुजांतरः ॥ अभिनवौषधराग
भृतावभौजलधरेणसमानमुमापतिः ४ उरसिशूलभृतः प्रहितामु
हुः प्रतिहतिंययुरर्जुनमुष्टयः ॥ भृशरयाइवसह्यमहीभृतः पृथुनितावसि

राम

सिंधुमहोर्मयः ५ निपतिते।धिशिरोध्वं रामायते समसमरलिपुगोपुराचलघ्नघः॥
त्रिचतुरेषुपदेषुकिरीटिनालुलितदृष्टिमदाद्विवचस्खले ६ अभिनवोच्छ्रित
मन्यविद्रावितः समभिसत्यमशोजवमोजसाकरयुगेनविमज्यममाददे ज्ञानि
कलानरणास्यमनुजनहर्षं ७ प्रववृते च महाहवमल्लयोरचलसंचलनाहरणो
रणः करणाश्रं खलसंकलभागुरुर्गुरुमनुजायुधयोर्विसयोस्तयोः ८ अथ मसो
भगवाननुतपोद्भवः स्थितमवाप्य मुनिनाशशिमौलिना सममधिरूढमनेनभुवि स्मृ
नास्विदितिवेगवशात् मुमहे गणैः ९ प्रचलनेन चलितं स्थितमास्थितेविनमनेनस

कि॰

मुनलमुन्नतौ तद्घकपि द्वन्नयोरसहिष्णुना मुद्गरमावमयादिवक्तता १० करणाव
भ्रमनिस्वनयोस्तयोः स्तनमुजध्वनिवल्गुवलातोः चरणाकातनिपातिरोधसः प्रस
स्रपुः परितः सरितः स्थलीः ११ वियति वेगपरिप्लुतमंतरां समभिसृत्य रयेण क
पिध्वजः चरणयोश्चरणानमितक्षितिर्निजगृहे जयिनेतिसमणां पुरं १२ वि
स्मितः सपदि तेन कर्मणां कर्मणो हुयवतः परः पुमान् द्वेष्टुकाममवनौ तमङ्ग
मंनिः पिपेषपरिरभ्य वक्षसा १३ तपसा तथा न मुदमस्य ययौ भगवान् यथा
विपुलसत्वतया गुणासंहतेः समतीतिरिक्तमहो निजमेवसत्वमुपकारि सतां १४ राम

नंभवार्सर्वनाप्तंसार्वकामिकमप्नतेभवतंस्ततं २५ व्रजतिश्रुतिपदं त्वायिध्रीतिमा
स्मृतिहतमतिरेसिघोरांगतिरयमनघ्नानिमित्तशक्तिःपरात्तववरदनाविघ्नभेदहृवि
त २६ त्वितांप्रतापमदह्वितामकर्षितवतःशिवकरिमविद्धिद्वाराणितापिहितात
वनत्वासंस्मृतिर्नवभवत्पनवाय २७ दृष्ट्वादृश्यान्यावरणीयानिविघ्नपप्रेत्ता
कारीयातिपदमुक्तमपायैःसम्यग्दृष्टिस्तस्यपरंपश्यतियस्त्वांपश्योपास्तेसाधु
विधेयंसविघ्नैः २८ मुक्ताःस्वशक्त्यामुनयःप्रजानांहितोपदेशैरुपकारवन्तःस
मुच्छिन्नत्स्विवमनुविंत्यधर्ममाकर्मीण्यपेतस्यदुरन्तराणि २९ सन्निबद्धमपहन्तु
महापंमरिङ्गतिमयंन्वनानां:स्वकृतानाविमयीममतिमायस्त्वत्मिनपिविघ्न

कि: रणामयमायां ३० नशांगिचेतःपरधामाविलासितांवकःशरीरेनुलवांस्तिमनस
यःनमःक्रियां वोधसिस्मन्तुरित्यहोनिसर्गदुर्बोधमिदंतवेहितं ३१ नवोनरीय
५५ करिचर्मसंगाजंन्नूलन्मारातिसारसनमहानहिःस्वगास्यपंक्तिःशर्वभस्मवंदनंकाला
हिमांशोश्चसमंववकासति ३२ विग्रहस्याप्यतुलेनहेतुनासमेतमिन्नद्वयमप्रवर्तिति
हेतःतवैवनान्यस्यनगरस्थवितेविरुद्धवेषामरगुस्यकांतता ३३ अत्मलाम्नपरि
णामनिरीहौर्केतस्यह्वरतनवमुपेतःतेनसर्वभुवनातिगालोवेनाथमानमसि राम
वाक्यापमेयः। ३४ त्वमंतकःस्थावरजंगमानांत्वयाजगत्प्राणितिदेवविश्वंत्वंयो
गिनांहेतुफलेरुणासिकारणांकारणांकारणानां ३५ रक्षोभिःसुरमनुजैर्हिते

सुतैर्वा यल्लोके प्रविकलमासमाप्तिपत्यं यावित्पाःशारणागतार्त्तिहारिणोतन्महात्म्य
भवभवतेनमस्क्रियायाः ३६ तरसानुवनानियोबिभर्त्तिद्रुनति ब्रह्मयनःपरं पवित्रं
परितोद्रुरितानियःपुनन्तितेशिवतस्मैपवनात्मनेनमस्ते ३७ भवसःस्मरतांसदासने
जयिनि ब्रह्ममयेनिवेद्रुषां दह तेभवबानसंहतिंशिखिनेनेकशिखायतेनमः ३८ आ
बाध्यमरणाभयार्त्तिदाविरायपूषेभ्यःशिवमहाभवानलेननिर्वाणंसमुपागमे
नयच्छतेबाजनांनोप्रलवनमोस्तुजीवनाय ३९ यःसर्वेषामावरीतावरीयान्सर्वैःश
व्यवाप्ततोनादिनिष्टःमार्गातीतायेंद्रियाणांनमस्तेविज्ञेयाय व्योमरूपायतस्मै ४०
आणीयसेविश्वविनमें नमोनमोतिकस्थायनमोदवीयसेऽन्तात्पवांमनसांच

कि॰ गोचरांस्थितायतेतत्पतायेनमोनमः ४१ असंविदानस्यममेशसंविदोतितिक्षितुंदुश्च
रितंत्वमर्हसिविरोध्यमोहात्पुनरभ्युपेयुषांगतिर्भवानेवदुरात्मनामपि ४२ आस्तिक्य
45 शुद्धमवतःप्रियधर्मधर्मंधर्मात्मजस्यविहितागसिशत्रुवर्गेसंप्राप्नुयांविजयमीशय
थासमग्रंतांभूतनाथविभुतांवितराहवेषु ४३ इतिनिगदितवंतंसूनुमुच्चैर्मघो
नःप्रणतशिरसमीशःसादरंसान्त्वयित्वाज्वलदनलपरीतंरौद्रमस्त्रंदधानंधनुरुपपद म
मस्मैवेदमभ्यादिदेश ४४ सपिंगाक्षःश्रीमानभुवनमहनीयेनमहसातनुंभीमांबिभ्र
त्त्रिगुणपरिवारप्रहरणःपरीत्येशानंत्रिःस्तुतिभिरुपगीतःसुरगणैःसुतंपाण्डोर्वीरंज
लदमिवभास्वानभिययौ ४५ अथशशधरमौलेरभ्यनुज्ञामवाप्यत्रिदशपतिपुरोगाः

धर्मकामायतनस्यैमाश्रावितथफलमाशीर्वादमारोपयंतोविजयिविविधमस्त्रंलोकपलाविते
रु ४६ असंहार्योत्साहंजयिनमुदयप्राप्यतरसाधुरंगुर्वींवोढुं।स्थितमहदायजगतः।
स्वधाम्नालोकानांतमुपरिकृतस्थानममरास्तपोलक्ष्म्यादीप्तंदिनकृतमिवोच्चैरुपजगु
ः।। ॥४७॥ ॥इतिश्रीकिरातार्जुनीयेमहाकाव्येभारविकृतौलक्ष्म्यंकेकव्यासंपन्ना
भीमामाष्टादशःसर्गः।।। ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥१॥१॥ ४॥ ४।।

काव्यकिरातपत्र

किरातकाव्य १८ सर्ग
पं॰ कृष्णदेव
वामदेवकी [illegible]

न्नालंकारःस्तुतोपलः॥१५॥स्पंदनानोचतुरगाःसुरेभावाविपन्नयः॥स्पंदनानोचतुरगाः
सुरेभावाविपन्नय४॥१६॥समुद्रकम् मवद्भिरधुनारातिपरिहापितपौरुषैः हृदैरिवार्क
निःपीतैःप्राप्तःपंकोदुरुत्तर १७ वेत्रशाककुजेशैलेलेशैजेकुकशात्रवे॥यातकिंविदि
शोजेतुंतुजेशोदिविकिंतया १८ प्रतिलोमानुलोमार्द्धः अयंवःक्लैव्यमापन्नान्दृष्टपृ
ष्ठानरातिना वांछतीशःशुतावारान्दारानिवनिगोपितुं १९ ननुहोमथनाराघोघो
रानाथमहोनुन॥नयदातवदामीमामानीदाबतदायत २० प्रतिलोमानुलोमकः
किंत्यक्तापास्तदेवत्वमानुष्यकपरिग्रहैः ज्वलितान्यगुरौगुर्वीस्थितातेजसिमानि

कि० ता २१ निशितासिरतोभीकोन्येजतेमरणारुचा सारतोनविरोधीनस्वाभासोभरवानुत २२
प्रतिलोमेनपरश्लोकः नतुवारमसोभास्वानधीरोविनतोरसा चारुणारमतेजन्येको
76 भितोरसिताशिनि २३ निर्भिन्नपातिताश्वीयनिरुद्धरथवर्त्मनि हतद्विरदनिम्नात
रुधिरांबुनदाकुले २४ देवाकानिनिकावादेवाहिकास्वस्वकाहिवा काकारेभभरेका
कानि:स्वभव्यभव्यभस्वनि २५ सर्वतोभद्रः ससत्वरतिदेनित्यंसदरामर्षनाशिनि त्वरा
धिककसन्नादेरमकत्वमकर्षति २६ अर्द्धभ्रमः प्रन्तशबविचस्मतुरंगाद्विप्रसार राम
थो मारुतापूर्णतूणीरविकृष्टहतसादिनि २७ आसुरेलोकविन्नासविधायिनिमहाह 117 छा॥

वेतायुष्मन्निरुन्ननिंन्नीतंनिरस्तमिहपौरुषं २८ पंचभिकुलकं इतिशासतिसेनान्यांगाछ्ज तस्ता
ननेकशः निषिध्यहसताकिंचिन्नस्छेतत्रांधकारिणा २९ निरोष्मः मुनिषुदहनातमनूल
ज्ञायानिविवृत्सतः शिवःघुड्डादयामासतान्निषेधहिमांवुना ३० दूनास्तेरिबलादूनानिरे
भावङ्कमेनिरे धामीताःशितशरामीताःशंकरंतत्रशंकरं ३१ ध्राप्यपारमिवेशानमाश्वास्वास
यताकिनी ३२ सवभाररणापेतांचमूंपश्चादवस्थितां पुरःसूर्यादयावत्तांछायामिवमहान
रु ३३ मुंचतीशेशरान्नूज्जिष्णोपिनाकस्वनपूरितः दध्वानध्वनयन्नाशाःस्फटन्निवमहाचल
: ३४ तत्क्षणाद्दष्मुर्भीमंर्विचित्रसंस्थाइवाचलाः विस्मयेनतयोर्युद्धंचित्रसंस्छाइवाचला

कीरा ३५ परिमोहयमाणेन शिक्षालाघवलीलया जैष्णवी विशिखश्रेणी परिजह्रे पिनाकिना ३६
अवघ्नन्पत्त्रिणः शंभोः सायकैरवसायकैः पांडवः परिचक्राम शिक्षया रणशिक्षया ३७ चा
रचंचुश्चिरारेची चंचच्चीररुचा रुचः चचार रुचिरश्चारु चारैराचारचंचुरः ३८ इति द्वि
त्वरः। स्फुरत्पिशंगमौर्वीकं धुन्वानः सत्वहद्धनुः धृतोल्कानलयोगेन तुल्यमंशुमता
वभौ ३९ पार्थबाणाः पशुपतेरावव्रु विशिखावलिं पयोमुच इवारंध्राः सावित्रीमंशु त्तम
संहतिं ४० शरवृष्टिं विधूयाद्वोरुदस्तां सव्यसाचिना रुरोध मार्गणैर्मार्गं तपनस्य त्रिलो
चन ४१ तेन व्याते निरे भीमा भीमार्जनफलानना नानाकंप्य विशिखाः शिखाधरजवा

सस ४२ कांचीयमकं घुवियद्गामिनीतारसंरावविहतश्रुतिः हैमीषुमालाशुशुभेविद्यु
तामिवसंहति ४३ गुरुचतुर्थः विलंघ्यपात्रिणांपंक्तिंर्भिन्नःशिवशिलामुखैः ज्यायोवी
र्यंसमाश्रित्यनचकंपेकपिध्वजः ४४ जगतीशरतोयुक्तो हरिकान्तःसुधासितः ।। दान
वर्षिकृताशंसोनागराजइवाबभौ ४५ अर्थत्रयवाची विफलीकृतयत्नस्यकृ
तवाणास्यशंभुना गांडीवधन्वतूष्णीःखेस्यो निष्प्रवारकृताशन ४६ सपिशंगिजटाव
लिःकिरन्नुरुतेजःपरमेणामन्युनाज्वलितोषधिनाथवेदसाहिमशैलेनसमंविदि
द्युते ४७ शतशोविशिखानवद्यतेभृशमस्मेरणावेगशालिने प्रथयन्ननिवा
र्यवीर्यतांप्रजिघायेषुभिमधाम्नकंशिवः ४८ घनंविदार्यार्जुनबाणपूगंससारबाणो

की.

युगलोचनस्य घनंविदार्यार्जुनबाणपूगंससारबाणोयुगलोचनस्य ४९ रूजन्हरे
घून्नबद्धधाम्नुपातिनोमुहुश्शरोघैरपवारयेन्नदिशः वलाचलोनेकइवक्रियाव
शान्महर्षिसघैर्बुबुधेधनञ्जय ५० शंभोर्धनुर्मंडलतःप्रवृत्तंतंमंडलादंशुमि
18 वांशुमन्तुः निवारयिष्यन्विदध्वेसिताश्वःशिलीमुखच्छायवृतांधरित्री ५१ विका
समीयुर्जगतीशमार्गणाः विकासमीयुर्जगतीशमार्गणाः विकासमीयुर्जगतीश
मार्गणाविकासमीयुर्जगतीशमार्गणा ५२ महायमकः संपश्यतामितिशिवेन राम
वितायमानंलक्ष्मीवतःक्षितिपतेस्तनयस्यवीर्यंअंगान्यभिन्नमपितत्वदांमुनीनां
रोमांचमंचिततरंबिभरांबभूवुः ५३॥ ॥इतिश्रीकिरातार्जुनीयेमहाकाव्येम्ना ॥१५॥

रवीकृतौलक्ष्म्यंकेद्वंद्वयुद्धेपंचदशः सर्गः॥ ॥श्री॥ ॥ततः किराताधिपतेरलघ्वी
माजिक्रियांवीक्ष्यविवृद्धमन्युः सतर्कयामासविविक्ततर्कः चिरंविचिन्वन्निति कारणा
नि १ मदस्रुतिश्यामितगंडलेखाः क्रामंति विक्रांतनराधिरूढाः सहिष्णवो नेह युधा
मभिज्ञानागानगोच्छ्रायमिवाविपंतः २ विचित्रयाचित्रयतेवभिन्नांरुचंरवेः केतन
रत्नभासा॥ महारथौघेननसंनिरुद्धापयोदमंद्रध्वनिनाधरित्री ३ समुल्लसत्प्रासमहो
र्मिमालंपरिस्फुरच्चामरफेनपंक्ति॥ विभिन्नमर्यादमिहातनोतिनाश्वीयमाशाजलधे
रिवांभः ४ हताहतेत्युद्भटनामघोषैः समुज्झितायोद्धृभिरभ्यमित्रं॥ नहेतयः प्राप्ततडि

२८

कि त्विषः खे विवस्वदंशुज्वलिताः पतंति ५ अन्यायतः संततधूमधूम्रं व्यापिप्रभाजालमिवां

तकस्या। रजः प्रतूर्णाश्वरथांगनुन्नं तनोति न व्योमनि मातरिश्वा ६ भूरेणुना रासभ

79 धूसरेण तिरोहिते वर्त्मनि लोचनानां नास्पत्रते नाभिभिरुत्सुकानामह्निप्रदोषः सु

रसुंदरीणां ७ रथांगसंक्रीडितमश्वहेषा बृहंति मत्तद्विपबृंहितानि संघर्षयोगादि

व मूर्छितानि ह्रादं निगृह्णंति न दुंदुभीनां ८ अस्मिन्नयशाः पौरुषलोलुपानामराति राम

भिः प्रत्युरसं हतानां मूर्छान्तरायं मुहुरुच्छिनत्ति नासारशीतं करिशीकराम्भः ९ अस्य

न्दीनामुपचीयमानैर्विरोधयद्भिः पदवीं ध्वजिन्याः उ च्छ्रायमायांति न शोणितौघैः पं

७९

कै।रिवाश्पानद्यनैस्मरानि १० परिह्नतेवह्नसिदंतिदंतैः प्रियांकशीतानमसः पतंती नेह
प्रमोहं प्रियसाहसानां मंदारमाला विरलीकरोति ११ निम्नादिसंभ्राहमणिोप्रमोद्येपरी
यमाणोकरिसीकरेण अर्द्धविपोन्मीलितमभ्युदेति खंडमाखंडलकार्मुकस्य १२ मही न २
म तापह्नवतेवभिन्नाविगाह्यमध्यैंपरवारणेन।। नावर्त्तमानानिनदंतिभीमंमपांनिधे
रापइव घनन्पः १३ महारथानांप्रतिदंत्यनीकमधिस्पदस्यंदनमुह्नितानां आमूल
लूनैरतिमनुनेवमातंगहस्तैर्व्रियतेनपंथाः १४ ध्वतोत्पलापीडइवप्रियायाः शिरो
रुहाणांशिथिलः कलापः।। नवर्दभारः पतितस्पशंकोर्निघ्नादिवह्नस्थलमातनोति १५

किरा गुरूस्मुसंहाररुवास्तसंरव्यमङ्कायतेजस्विपुनीवितानि लोकत्रयास्वादनलोलजिह्वं न
व्याददात्याननमत्र मृत्युः १६ इयं च दुर्वारमहारथानामाक्षिप्य वीर्यं महतां बलानां
शक्तिर्ममावस्यति हीनयुद्धे सौरीव तारावलिधाम्नि दीप्तिः १७ कुल।कम माया
४० स्विद्देषामति विभ्रमो नु धैस्तं नु मे वीर्यमुताहमन्यः गांडीवमुक्ता हि यथा पुरा मे परा
क्रमंते न शराः किराते १८ पुंसः पदं मध्यममुत्तमस्य द्विधेव कुर्वन्धनुषः प्रणाा तम
दैः नुनं तथा नैष यथास्य वेषः प्रच्छन्नमप्यूहयते हि चेष्टा १९ धनुः प्रबन्धध्व
नितं रूपेव सकृद्विकृष्टा वितनेव मौर्वी॥ संधानमुत्कर्षमिव व्युदस्य मुष्टेरसंभेदद्र

दृवापवर्गौ २० अंसाववष्टब्धनतौ समाधिः शिरोधरायारहितप्रयासः धृता विकारांस्त्य
जता मुखेन प्रसादलक्ष्मीः शशलांछनस्य २१ प्रहीयते कार्यवशागतेषु स्थानेषु
विष्टब्धतया न देहः स्थितप्रयातेषु ससौष्ठवश्च लक्ष्येषु पातः सदृशःशराणा २२ पर
स्यभूयाद्विवरेपि योगः प्रसह्य संरक्षणमात्मरंध्रे नीतेप्यसंभाव्यमिदं गुरौ वा न संभ
वत्येव वनेचरेषु २३ कुलकम् ॥ अप्राकृतस्याहवदुर्मदस्य निवार्यमस्यास्त्रबले
न वीर्यं अल्पीयसोप्यामयतुल्यवृत्ते महापकारा हि रिपोर्विवृद्धिः २४ स संप्र
धार्यैवमहार्यसारः सारं विनेष्यन् सगणस्य शत्रोः प्रस्वापनास्त्रं द्रुतमाजहार ध्वांतं

कि॰ घनानदूइवार्द्रराज्ञः २५ प्रसक्तदावानलधूमधूम्रानिरुंधतीधामसहस्ररश्मेः॥
महावनानीवनिशातमिस्राच्छायाततानेशबलानिकाली २६ आसादितातत्प्रथमं
प्रसह्य प्रगल्भतायाःपदवींहरंती सभेवभीमा विदधेगणानांनिद्रानिरासंप्रतिभागु
81 णास्य २७ गुरूःस्थिराण्युत्तमवंशजत्वाद्विज्ञातसाराण्यनुशीलनेन केचित्समाश्रि
त्यगुणान्वितानिसुहृत्कुलानीवधनूंषितस्थुः २८ कृतांतदुर्वृत्तइवापरेषांपु राम
रःप्रतिद्वंद्विनिपांडवास्त्रे अतर्कितंपाणितलान्निपेतुःक्रियाफलानीवतदा
युधानि २९ अंसस्थलैःकेचिदभिन्नधैर्याःस्कंधेषुसंश्लेषवतांतरूणां मदेन

मीलन्नयनाः सलीलं नागाद्भवस्त्रस्तकरा निषेदुः ३० तिरोहितेद्धो रयशंभूमूर्द्धः प्र
णम्यमानं तपसां निवासैः सुमेरुवप्रादिव बिंबमार्कं पिशंगमुच्चैरुदियाय तेजः ३१
छायां विनिर्धूय तमोमयां तां तत्त्वस्य संवित्तिरिवापविद्यां ययौ विकाशं द्युतिरिंदुमौ
लेरालोकमभ्यादिशती गणेभ्यः ३२ त्विषां ततिः पाटलितांबुवाहा सा सर्वतः पूर्वचरी
व संध्या निनाय तेषां द्रुतमुल्लसंती विनिद्रतां लोचनपंकजानि ३३ पृथग्विधान्यस्त्र
विरामबुद्धाः शस्त्राणि भूयः प्रतिपेदिरे ते मुक्ता वितानेन बलाहकानां ज्योतींषि र
म्याइव दिग्विभागाः ३४ घोरून्ननामेव दिशः प्रसेदुः स्फुटं प्रसस्ने सवितुर्मयूखैः ॥

कि. ः ह्रियंगतायामिवयामवत्यांपुनःसमीयायदिनंदिनश्रीः ३५ महास्त्रदुर्गेशिथिल
प्रयत्नंदिग्वारणेनेवपरेणरुग्णे भुजंगपाशान्भुजवीर्यशालीनिबंधनायप्रणिधाय
जिष्णुः ३६ जिह्माशतान्युल्लसयंत्यसक्तंलसत्तडिल्लोलविषानलानि त्रासान्निर
स्तामुरगेंद्रसेनामनश्वरैस्तत्पदवींविवव्रे ३७ दिङ्नागहस्ताकृतिमुद्वहद्भिर्भोगैः राम
प्रशस्तासिततरत्ननीलैः रराजसर्पावलिरुल्लसंतीतरंगमालेवनभोर्णवस्य ३८
निश्वासधूमैःस्थगितांशुजालःफणावतामुत्फणमंडलानां गच्छन्निवास्तंवपुर
भ्युवाहविलोचनानांसुखमुष्णरश्मिः ३९ प्रतप्तचामीकरभासुरेणदिशःप्रकाशे

नयिशंगायंत्य:गानिश्चक्रमु: प्राणाहरेह्वणानांज्वालामहोल्काद्भवलोचनेभ्य ४० आक्षिप्तसं
पातमपेतशोत्रमुद्वक्त्रिधूमाकुलदिग्विभागं ववंतनभोगिबलैरवस्थांपरोपरुद्धस्य पुरस्य
भेजे ४१ तमाशुवव्हु:श्ववसांसमुद्दमस्त्रेणतार्क्ष्योदयकारणेन नेतानयेनेवपरोपजा
पंनिवारयामासपति:पशूनां ४२ प्रतिघ्नतीभि: कृतमीलितानिद्युलोकभाजामपिलोच
नानि गरुत्मतांसंहतिभिर्विहाय: क्षणात्पकाशाभिरिवावतेने ४३ तत:सुपर्णव्रजप
क्षजन्मानानागतिर्मंडलयन्जवेन जरत्तृणानीवविय न्निनायवनस्पतीनांगहनानि
वायु: ४४ मन:शिलाभंगनिभेनपश्चान्निरुध्यमानंनिकरेणभासां व्यूढेरुरोभिश्चवि

वनानां ४७ सद्योऽभिसंधः शाममुग्रधाम्नां सैन्येन निन्ये विनतासुतानां ॥ महाध्वरे ३

कि॰ नुद्यमानं नभः ससर्पेव पुरः खगानां ४५ दरीमुखैरासवरागताम्रं विकासिरुक्मच्छदधामपीत्वा
नवानिलाघूर्णितसानुजालो हिमालयः क्षीवइवाचकंपे ४६ प्रवृत्तनक्तंदिवसंधिदी
प्तैर्नभस्तलं गां च पिशङ्गयद्भिः ॥ अन्तर्हितार्कैः परितः पतद्भिः छायाः समाचिक्षिपिरे वि ॥२
८३ ध्यापचारदोषः कर्मान्तरेतीव महोदयेन साफल्यमस्त्रैरिपुपौरुषस्य कृत्यागते भाग्य
इवापवर्गं ॥ अनिंधनस्य प्रसभं समन्युः समाददेस्त्रं ज्वलनस्य जिष्णुः ४९ धूतिर पृ१
श्मीनमध्वस्त्रकीरौद्रज्वालाशतैर्लंघितमेघपंक्तिः ॥ आयस्तसिंहाकृतिरुत्पपात प्रांशुः पत
ङ्गच्छिन्निव जातवेदा ५० भिन्नैव माभिः सवितुर्मयूखान् जज्वाल विष्वग्विसृतस्फुलिं

र्वं१

गाः विशीर्णगात्रमनिनादभीमं ध्वनिं वितन्वन्बहुशः कृशानुः ५१ चयानिबा[illegible]नि
वनुंगाष्कंशानूद्धचित्पुराणीव हिरण्मयानि महावनानीव च किंभुकानां ततान वह्निः प्र
वनानुवर्त्ती ५२ मुहुः स्खलत्पल्लवलोहिताभिरूर्ध्वैः शिखाभिः शिखिनोऽवलीढाः। तले
षु मुक्ता विशदा बभूवुः सान्द्रांजनश्यामरुचः पयोदाः ५३ लिलीढ़ लीव हृदयकालरौद्रे
लोकं विलोलार्च्चिर्विषिरोहिताश्वे॥ पिनाकिनाऽऽरूढमहाम्बुवाहमस्त्रं पुरः पाशभृतः प्रणि
न्ये ५४ ततोऽथ वरिज्ञीधरतुल्परोधस स्नाडिद्धताल्लिंगित[illegible]लम्रमूर्त्तयः अधोमुखा
काशसरिन्निपातिनीरपः प्रसक्तं मुमुचुः पयोमुचः ५५ पराहतध्वस्तशिखेषु शिखा

कि॰ ततोवपु[illegible]र्घिविक्षिप्तसमद्धुतेजसि कृतास्पदास्तमस्त्वायसिध्वनिंपयोनिपाताः प्रथमे
वितेनिरे ५६ महानलेभिन्नसिताभ्रपातिभिः समेत्यसद्यः क्वथनेनफेनतां व्रजद्भि
राद्रैंर्घनवत्परिस्रुयंजलैर्वितेनेदिविधूमसंततिः ५७ स्वकेतुभिःपांडुविनीलपा
टलैःसमागताःशक्रधनुःप्रभाभिदः असंस्थिरामादधिरेविभावसोर्विचित्रची
नांशुकचारुतांत्विषः ५८ जलौघसंमर्दनमूर्छितस्वनः प्रसक्तविद्युल्लसितै राम
धितद्युतिः प्रशांतिमेष्यन्धृतधूममंडलोबभूवभूयानिवतत्रपावकः ५९
प्रवृद्धसिंधूर्मिचयस्थवीयसांचयैर्विभिन्नाःपयसांप्रपेदिरे उपात्तसंध्यारुचि

84

निःसरूपतांपयोदविछेदलवैःकृशानवः ६० उपेत्यनंतद्युतिरप्यसंशयंविभिन्नमूलो
नुदयायसंह्वयं तथाहितोयौघविभिन्नसंहतिःसहव्यवाहःप्रययोपरामतां ६१ अथ
विहितविधेयैरम्बुमुक्ताविताने रसितनगनितंबश्यामभासांघनानां विकसदमल
धाम्नाप्रापनीलोत्पलानांश्रियमधिकविमुग्धांवह्निदाहादिवद्याः ६२ इतिविविध
मुदासेसव्यसाचीयदस्त्रंवङ्कसमरनयज्ञःसाधयिष्यन्नरातिं विधिरिवविपरीतःपौ
रुषंन्यायवृत्तेःसपदितदुपनिन्येरिक्ततांनीलकंठः ६२ वीतप्रभावतनुरप्यतनुप्र
भावःप्रस्तावकांक्षतपिनीमुजवीर्यलक्ष्मीं अस्त्रेषुमन्त्रपतिनापहृतेषुजिष्णुर्विधिष्ठ

कि॰ ताद्दिनह्रुतेवत्तलेषुवलोकः ६४ ॥इतिश्रीकिरातार्जुनीयेमहाकाव्येभारविकृतौ
लक्ष्मांके अस्त्रयुद्धोनामषोडशः सर्गः॥ ॥अथापदामुद्धरणक्षमेषुमित्रेष्विवास्त्रे
षुतिरोहितेषु धृतिं गुरुश्रीर्गुरुणाभिपुष्यन्स्वपौरुषेणैव शरासनेन १ भूरिप्र
भावेण रणाभियोगात्प्रीतो विजिह्मश्च तदीयवृत्त्या स्पष्टोप्यविस्पष्टवपुः प्रकाशः राम
सर्पन्महाधूम इवाद्रिवह्निः २ तेजः समाश्रित्यपरैरहार्यं निजं महान्मित्रमिवोरु
धैर्यं चासादयत्तस्खलितप्रतापं वंशीमेनुज्ञालंबमिवाद्रिदुर्गं ३ वंशोचितत्वा
दभिमानवत्या संप्राप्तया संप्रियतामसुभ्यः समप्रमादिव्यसितया परेराव ध्येवर्ती

र्ष्यापरितप्यमानः ४ पतिं नगानामिव बद्धमूलमुन्मूलयिष्यंस्तरसा विपक्षं ॥ लघुप्रय
नि २ त्नं निगृहीतवीर्यस्त्रिमार्गगावेग इवेश्वरेण ॥ ५ संस्कारवत्त्वाद्रमयत्सु चेतः प्रयोगशिक्षागु
णान्वितेषु ॥ जयं जयार्थेषु शरेषु पार्थः शब्देषु भावार्थमिवाशशंसे ६ कुलकं म
य समाधानविरुद्धमेतन्नानेव पुरायुद्धमिति व्यवसायवान् । स निर्ववामास्त्रममर्षनुन्नं वि
षं महानाग इवेन्द्रगाम्यां । ७ तस्याहवायासविलोलमौलेः संरंभताम्रायतलोचनस्य ॥
निर्वापयिष्यन्निव रोषतप्तं प्रस्नापयामास मुखं निदाघः ८ क्रोधान्धकारान्तरितो
रणाय भ्रुभंगलेखाः स बभार तिस्रः ॥ घनोपरुद्धः प्रभवाय वृष्टेरूर्ध्वांशुराजीरिव घर्म

राशिभिः ९ प्रध्मानयंन्नंबुदनादिचापंहस्तेनदिग्नागइवाद्रिमंगं॥ बलानिशंभोरिषुभिस्तती
पचेतांसिविंतान्निरिवात्रारीरः १० सद्यादितेवाभिनिविष्टबुद्धौगुणाभ्यसूयेवविपन्नपा
ते॥ अगोचरेवागिववोपरेमेशक्तिःशराणांशितिकंठकाये ११ उमापतिंपांडुसुतप्रणु
न्नाशिलीमुखानव्यथयांबभूवुः॥ मध्येस्थितस्यासुमतांसमूहमर्कस्यपादाइवहैमनः राम
स्य १२ संक्षीयमाणोनुबभूवतीव्रंपराक्रमंतस्यपतिर्गणानां॥ विषाणभेदंहिमवास
ह्यंवप्रानतस्येवसुरद्विपस्य १३ तस्मोहिमाद्रेरहनेसमर्थंप्रदास्यताबाहुमिवप्रता
पं॥ चिरंविषेहेभिनवस्तदानींसकारणानामपिकारणेन १४ प्रत्याहतौजाःकृतसत्व

वेगापराकरात्क्रमंत्पापायसियस्तनोनिात्त्वेनांसिनानोरिवनिष्पतंतियथांसिवीर्यज्वलि
तानितस्य २५ दृष्ट्वावदानाद्व्यथतेरिलोकः प्रध्वंसमेतिव्यथितात्ततेजः॥ तेजोविह
नं विन्नहातिदर्पः शान्तार्चिषं दीपमिवप्रकाशः २६ ततः प्रयात्यस्तमदावलेपः स
जप्यतापाः पदवींजिगीषोः॥ गंधेनजेतुः प्रमुखागतस्य प्रतिद्विपस्येवमतंगजौघः॥
२७ एवंप्रतिद्वंद्विषुतस्यकीर्तिं मौलींदुलेखाविशदांविधास्यन्। इयेषपर्यायजया
वसादां रत्नाक्रियां शंभुरनुक्रमेण॥ २८ त्रिभिर्विशेषकम्। मुनेर्विचित्रैरिषुभि
ः सभूयान्निम्येवशंभूतपतेर्वलौघः॥ सहात्मलाभेनसमुत्पतद्भिर्जातिस्वभावै

कि॰ रिवजीवलोकः १९ विततत्वततस्तस्य शरांधकारं त्रस्तानि सैन्यानि रवं निशेमुः॥ प्रव
र्षतः संततवेपथूनि ह्रिपाघनस्येव गवां कुलानि २० ससायकानसाध्वसविप्लु
तानां ह्रिपन्नपरे शमनिसौषुवेन॥ शशीव दोषावृतलोचनानां विभिद्यमानः पृथ
गाबभुवानां ह्रिपन्नपरे नासे २१ ज्ञोभेन तेनाथ गणाधिपानां भेदं ययावाकृतिरास्प
रस्य॥ तरंगकंपेन महाह्रदानां छायामयस्येव दिनस्य नर्तुः २२ प्रसेदिवांसं नत राम
मायकोपः कुततः परस्मिन्न पुरुषे रजोवा॥ आकारवैषम्यमिदं च भेजे दुर्लक्ष्यवि
क्रमा महतां हि वृत्तिः २३ विस्फार्यमाणस्य ततो भुजाभ्यां भूतानि भर्त्ता धनुरंतकस्य॥

भिन्नाकृतिंज्यांददृशुस्फुरंतीक्रुद्धस्यजिह्वामिवतक्षकस्य २४ सव्यापसव्यध्वनि
तोग्रचापपार्थःकिराताधिपमाशशंके॥वैषम्यसंपादितकर्णतालंयंतागजंव्या
लमिवापराद्धः २५ निजघ्निरेचास्यहरेषुजालैःपतंतिवृंदानिशिलीमुखानां॥ऊर्
जस्विभिःसिंधुमुखागतानियादांसियादोन्निरिवार्णवस्य २६ विभेदमंतःपदवी
निरोधंविध्वंसनंवाविदितप्रयोगः॥नेतारिलोकेषुकरोतियद्यत्तत्तच्चकारास्यश
रेषुशंभुः २७ सोढावगीतप्रथमायुधस्यक्रोधोज्झितैर्वेगितयापतद्भिःछिन्नैरपि
त्रासितवाहिनीकैःपेतेकृतार्थैरिवतस्यबाणैः २८ अलंकृतानामद्भुतागुणेन

कि० गुरूपदिष्टांगतिमास्थितानां॥सतामिवापर्वणिमार्गणानांनगस्सन्निष्प्रोर्ध्वति
मुन्ममंथ २९ वाणाछ्छिदस्तेविशिखाःस्मरारेरवाङ्मुखीभूतफलाःपतंतः॥अ
ऊतिंपांडवसायकेभ्यःकृतस्यसंघःप्रतिकारमापुः ३० चिच्छीयमाणाननिला
धवेनप्रमाथिनस्तान्नमनवमार्गणानां॥शंकाकुलायानिचखानदूरंबाणान्नू
ध्वनिन्याहृदयेष्वरातिः ३१ तस्यातियत्नादतिरिच्यमाणोपराक्रमेन्योन्यविशे राम
षणेन॥हंतापुरांभूरिपृषत्कवर्षंनिरासनैदाघइवांबुमेघ ३२ अनास्टशं
तःक्वचिद्देवममर्मभिन्नैर्विघिणानुप्रहिताःशिवेन॥सुहृत्प्रयुक्ताइवनर्मवादाः॥

रामुनेः प्रीतिकरावभूवुः ३३ अस्त्रैः समानामतिरेकिणींवापश्यन्निषूणामम
यतस्यशक्तिं॥ विषादवक्तव्यबलः प्रमाथीस्वामाललंबेललमिंदुमौलिः। ३४
ततस्तपोवीर्यसमुद्धतस्यपारंयियासोः समरार्णवस्यमहेषुजालान्यखिलानिजि
ष्णोरर्कः पयांसीवसमाचचाम ३५ रिक्तेसविश्रंभमथार्जुनस्यनिषंगवक्त्रेनिप
पातपाः॥ अन्यद्विपापीतजलेसतर्षंमतंगजस्येवनगाश्मरंध्रे ३६ भुतेसतस्मि
निषुधौशरार्थात् ध्वस्तार्थसारेसहसेवबंधौ॥ तत्कालमोघप्रणयः प्रपेदेनि
र्वीच्यताकामहवाग्निमुखं ३७ आघट्टयामासगतागताभ्यांसवेगमग्रांगुलि

कि॰ रस्यतूणौ॥विधेयमार्गंमतिरुत्सुकस्यनयप्रयोगाविजिगीषोः ३८ ब
भारशून्याकृतिरर्जुनस्तौमहेषुधीवीतमहेषुजालौ॥युगांतसंशुष्कजलौवि
जिह्मःपूर्वापरौलोकइवांबुराशी ३९ तेनाभिमितेनतथानयार्थस्तयोर्यथा
रिक्ततयानुतेपे॥स्वामापदंप्राप्यविपत्तिमग्नंशोचंतिसंतोह्युपकारिप
क्षं ४० प्रतिक्रियायैविधुरःसतस्मात्कृच्छ्रेणविश्लेषमियायहस्तः॥प राम
राङ्मुखत्वेपिकृतोपकारात्तूणीमुखान्मित्रकुलादिवार्यः ४१ पश्चात्क्रिया
तूणीयुगस्यभर्तुर्जितेतदानीमुपकारिणीव॥सं भावनायांविफलीकृता

89

यांपत्युःपुरःसीहसमासितव्यं ४१ तंशंभुराह्विक्षमहेषुजालंलौहैःशरैर्मर्मसु
निसक्तनोद्वा॥द्रुतोत्तरंतत्वविचारणायांवादीवदोषैर्गुरुभिर्विपन्नं ४३ जहारचा
स्मादचिरेणवर्मज्वलन्मणिद्योतितहेमलेखं॥चंडःपतंगान्मरुदेकनीलंतडिद्व
तःखंडमिवांबुदस्य ४४ विकोशनिर्धौततनोर्महासेःफणावतश्चत्ववविविक्तमु
नायां॥घ्नन्निर्द्विपाबद्रुरूपःसमन्तंनागस्यवह्निसमुखच्छदस्य ४५ विबोधि
तस्यध्वनिनाघ्ननानांहरेरपेतस्यवशोलरंध्रात्॥निरस्तधूमस्यचरात्रिवह्नेः
र्विनातनुत्रेणरुचंसलेभे ४६ युग्मम्॥अविन्नतायामपिनामयुक्तामनूर्ध्व

कि० ता प्राप्य तद्वायकृच्छ्रे ॥ महौगतौ ताविषुधी तदानीं विवव्रतुश्चेतनयेवयोगं ॥ ४७ ॥ स्थि
तं विशुद्धेन मसीवसत्त्वे धाम्नां तपोवीर्यमयेन युक्तं ॥ शस्त्राभिघातैस्तमजस्रमीशस्त्वष्टा
विवस्वन्तमिवोल्लिलेख ॥ ४८ संरंभवेगोज्झितवेदनेषु गात्रेषु वाधैर्यमुपागतेषु ॥ वभू
व तस्यागतिता हितेषो लौहस्तिरस्कार इवात्ममन्युः ४९ ततोनुपूर्वायतवृत्तवाहुः श्री
मान् क्षरल्लोहितपीतुदिग्धः ॥ आस्कंधवेगेन विमुक्तनादः क्षितिं विधुन्वन्निव पार्ष्णि
घातैः ५० सामयंगतेनाशनिना मघोनः शशांकलेखाकृतिपांडुरेण ॥ भानुं विभित्सुर्ध तम
नुषाजघान स्तंभं विघातेन महानिवेभः ५१ युग्मम् ॥ रयेणसा सन्निदधे पतंतो म

वोऽज्ञवेनात्मनिचायययषि:॥समुद्धृतासिंधुरनेकमार्गापरोस्थितेनोन्नसिन्नङ्कुनेव ५२ वि
कार्मुकः कर्मसुशोभ्यपूज्यःपरिश्रुतौदार्यइवोपचारः॥विचित्तिहिपेभ्यतनमतासलीलंस
पत्नीभिर्दूरमदूरपातैः ५३ उपाढकल्याणफलोभिरक्षन्नवीरव्रतं पुण्यपराणमस्थुः॥
महोपवासैरिवसंयतात्मा तेपेमुनिस्तैरिषुभिःशिवस्य ५४ ततोग्रभूमिंव्यवसायसि
द्धेः सीमानमन्यैरतिदुस्तरं सः॥तेजःश्रियामाश्रयमुत्तमासिंसाक्षादहंकारमिवालंबे
५५ शरानवघ्नन्ननवद्यकर्माचिचारश्चित्रं प्रतिचारमार्गैः॥हस्तेनतिस्त्रिंशमतासदी
प्तः सार्कांशुनावारिधिरुन्मिमीतेव ५६ यथानिर्ज्ञेवर्त्मनिमातिभाभिःछायामयश्च्वा

मुसहस्ररश्मिः॥तथाभ्रमन्नाशुनगस्थलीषुस्पष्टद्विमूर्त्तिर्ददृशेसमन्तैः ५७ मृगेन्द्रप्रदे
शादपवर्जितांगः शिवप्रणुन्नेनशिलीमुखेन॥ज्वलन्नसिस्तस्यपपाततपारोर्द्धनस्यव
प्रादिववैद्युतोग्निः ५८ आहितमचापावरतोषुजालःछिन्नोन्नमासिःसमध्येवधन्तः॥
रिक्तः प्रकाशश्च बभूवमेरुत्साहितोधामनवप्रदेशः ५९ सखंडनांप्राप्यपराद्गम
र्थवान्मुतद्विनायोपिविजेतुमिच्छया॥ससर्जवत्विंपरिरुगणोपाद्दर्पाज्जवेनमेघःप राम
यसामिवाश्मनां ६० नीरंध्रेगमितवतिक्षयंपथस्तैमस्तानामधिपतिनाशिलाविता
ने॥उच्छ्रायस्थगितनमोदिगंतरालंचिक्षेपक्षितिरुहजालमिंद्रसूनुः ६१ निःशेषंश

अथहिमभुविमस्मत्कक्षितंन्नीरसिविराजितमिंदुलेखयांस्ववपुरन्तिमनोहरंद्दचत
उद्दीप्यनननानामपाङ्गवं १५ सहस्रारक्षितिनिजंतपाकार्मुकंवपुरतनुतर्पैवसवर्मितं
निहितमपितपासपश्यन्नासिंवघनागात्तरूपाटयौविस्मयं १६ सिबिबुरवनिमबुव
हाःज्ञानैःसुरकुसुमम्रियायंविज्ञंदिवःविमलरुविमज्ञांनमोद्दुमेर्ध्वनिरखिलमनाह
तस्यानन्तो १७ सग्रासेदुघांगोत्रमिदोनुहत्यागोपायकानांभुवनत्रयस्यारविस्फुर
त्वावलिमिर्विमानैर्घौराविनातारकितेववैरेजे १८ हंसातहंसःसुरसघ्नवाहाःसंद्रा
दिकंठासरगाःपतंतंःवकुःप्रयत्नेनविकार्यमाराणोर्व्याप्तिःपरिष्ठगामिवांग्रपत्रैः १९
मुदितमधुलिहोवितानानाहृताःस्वजनउपरिवितत्यसांतानकाः।जलदइवंनिबिदिवा

कि०
संत्वखे मंत्तुदुपसुखयांबभ्रूवेश्वरं २० कृतघ्नतिपरिविदितेनोद्वाकैर्गोपतिम्भि
रभिन्नरोमोद्गमैः तपसि त्ततफलेफलन्नत्यायसिस्तुतिरितिंजगादे हरेंस्तुना २१
शरणांनवंत्तमतिकारुणीकंभवमात्तिगम्यमधिगम्यजना॥न्नितम त्यवोन्निते
भवंतिनयेससुरासुरस्यजगातःशरणं २२ विपदेतिनावदवसादकरीनचकाम
संपदभिकामयतोनममंतिवैकपुरुषंपुरुषास्तवयावदाज्ञननतिःक्रियते २३
संसेततेदानशालादिमुक्तेसंपद्ययतोजन्मदुखंपुमांसः यत्निःसंगास्वंफलस्यान राम
तेभ्यः कारुण्यंतवैवलंनकस्वकार्यं २४ ॐप्रणतेयदिहृद्दरेमगावायत्फलन्य
ःसंगास्वंफलस्यानतेभ्यःकारुण्यंतवैवलंनस्वकार्यं २५ रलोकगतायातीर्थमसि